

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مركز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

ANALİZ326
MART 2025

DEAŞ'IN SOMALİ'DEKİ GENİŞLEME SÜRECİ, STRATEJİSİ VE BÖLGESEL GÜVENLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

OSMAN TÜRK

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2025

ISBN: 978-625-8175-84-4

9 786258 175844

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

1. Basım, Mart 2025 Ankara

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Sertifika No. : 41963

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20

Eposta : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı.

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon: +90 312 341 52 39

Sertifika No.: 44423

“Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5'inci maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol taşıması zorunlu değildir”

DEAŞ'IN SOMALİ'DEKİ GENİŞLEME SÜRECİ, STRATEJİSİ VE BÖLGESEL GÜVENLİK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

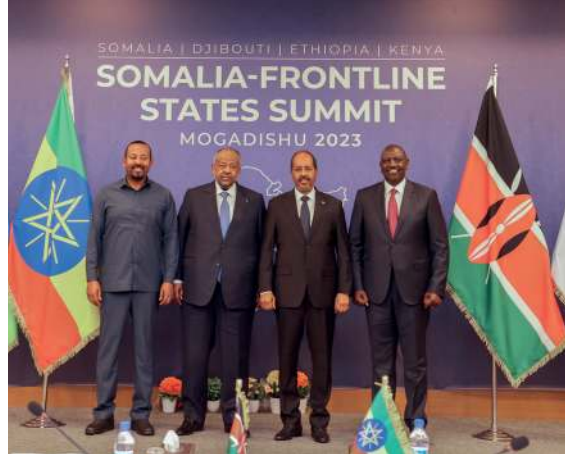
Yazar Hakkında

Dr. Osman Türk

Polis Akademisi Uluslararası Güvenlik Ana Bilim Dalında yüksek lisans ve doktora çalışmalarını tamamlamıştır. Bu süreçte Suriye, Afganistan, Libya, Ürdün, Çad, Sudan, Nijer, Nijerya, Burkina Faso, Benin, Togo, Gana, Fildişi, Kamerun, Gine, Kenya, Madagaskar, Sudan gibi birçok ülkede saha çalışması, mülakat ve gözlem yapmıştır. İleri seviyede İngilizce ve Arapça bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

3 GİRİŞ

7 DEAŞ'IN AFRIKA'DA GENİŞLEME STRATEJİSİ

11 AFRIKA BOYNUZU VE SOMALİ'NİN STRATEJİK ÖNEMİ: NEDEN SOMALİ?

15 SOMALİ'DE DEAŞ YAPILANMASI: TARİHSEL SÜREÇ, ÖRGÜTSEL YAPI VE PROPAGANDA

19 DEAŞ'IN BESLENDİĞİ BİR PARADOKS: EL-ŞEBAB

23 SONUÇ

GİRİŞ

Uluslararası güvenlik ve terörizm literatüründe DEAŞ, proto-devlet yapısının özelliklerini sergileyen ve el-Kaide ideolojisinin (*el-Kaidezm*) stratejik evrimini yansıtan hibrit bir oluşum olarak ortaya çıkmıştır. Irak el-Kaide'sinden ayrılarak dönüşüm sürecine giren örgüt, uluslararası güvenlik parametrelerini yeniden şekillendiren bir terör modeli inşa etmiştir.

Suriye ve Irak coğrafyasındaki jeopolitik kırılganlıklar, DEAŞ'ın hızlı yükselişinin temel dinamiklerini oluşturmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 2003 Irak işgali sonrası oluşan yapısal güvenlik boşluğu, iç savaşının yarattığı kaotik ortam ve bölgedeki etnik ve mezhepsel gerilimler örgütün sistemli bir şekilde alan kazanmasına zemin

sağlamıştır. İşgal sonrası dönemde Baas rejiminin tamamen tasfiye edilmesi ve devlet kurumlarının çözülmesi, Irak'taki Sünni Arap nüfusun siyasal sistemden dışlanmasına neden olmuştur. Nuri el-Maliki kontrolünde bulunan Irak merkezi yönetimi tarafından uygulanan "de-Baaslaştırma" politikaları, Saddam dönemine ait memurları, subayları ve güvenlik personelinin tamamına yakını kamu görevlerinden uzaklaştırmıştır.¹ Bu durum, önemli sayıda nitelikli güvenlik ve bürokrasi mensubunun sistemin dışına itilmesine ve potansiyel olarak radikalleşmesine zemin hazırlamıştır.² Şii ağırlıklı merkezi hükûmetin Sünni bölgelere yönelik dışlayıcı ve ayrımcı politikaları, bölgedeki gerilimi daha da tırmandırmıştır.³ Irak ordusunun etkin bir şekilde yeniden yapılandırılmaması ve güvenlik boşluğunun uzun

1 Fawaz A. Gerges, *ISIS: A History (Rev. ed.)*, Princeton: Princeton University Press, 2016.

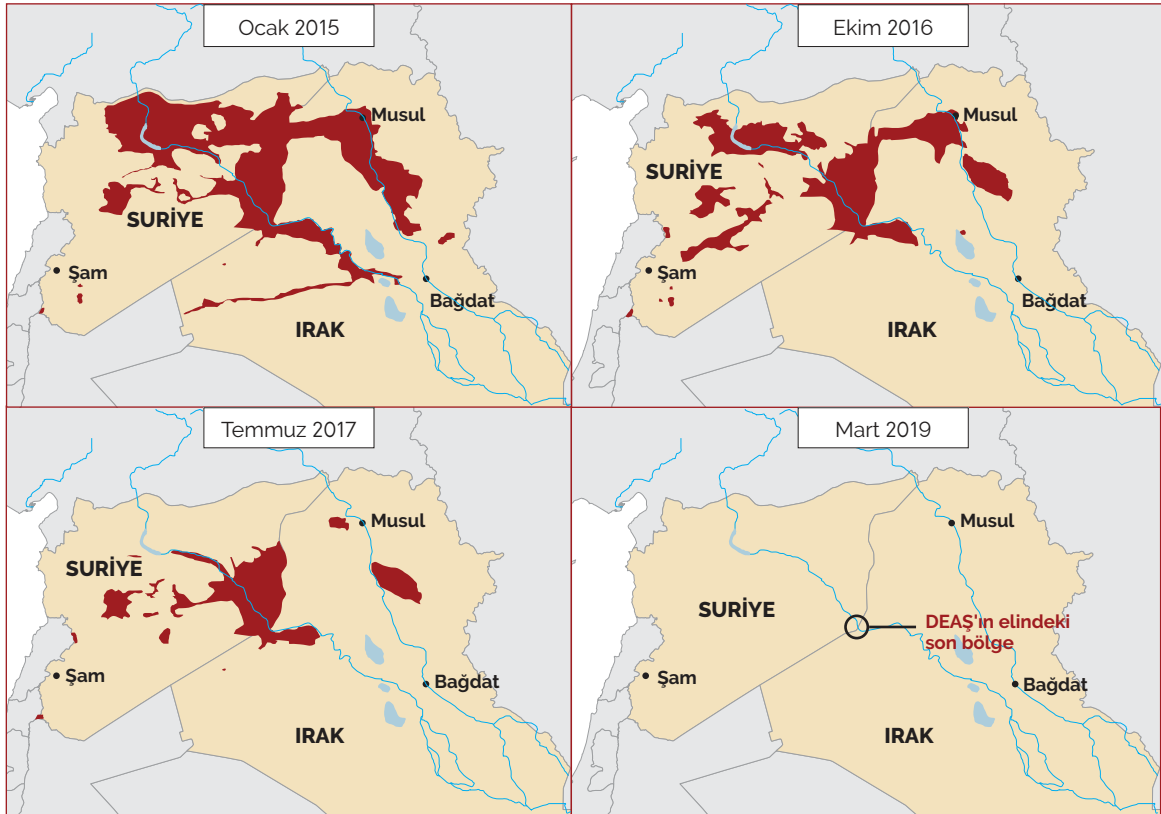
2 Lan Coles ve Nicholas Parker, "How Saddam's men help Islamic State rule", *Reuters*, 11 Aralık 2015.

3 Ahmed R. Hassan, "Sectarianism and Exclusion: The Political Dynamics of Sunni-Shia Relations in Iraq", *Middle Eastern Politics*, Cilt 14, Sayı 3, s. 225-240, 2020.

süre devam etmesi, radikal grupların alan kazanması için ideal koşulları inşa etmiştir. Bu yapısal çözülme, Arap Baharı ve Suriye iç savaşının etkisiyle DEAŞ'ın bölgede hızla yayılmasını sağlayan temel dinamiklerden biri hâline gelmiştir.

DEAŞ bölgedeki güç boşluklarını doldurarak genişledikten sonra uluslararası koalisyon güçlerinin koordineli operasyonları sonucunda 2017 itibarıyla Suriye ve Irak'ta kontrol ettiği önemli stratejik merkezleri kaybetmiştir.⁴ Musul, Rakka ve Deyrizor gibi kilit kentlerin düşmesi, DEAŞ'ın devlet benzeri yapılanmasının fiili çöküşünü beraberinde getirmiştir. Ebu Bekir el-Bağdadi'nin 2019'daki ABD operasyonunda öldürülmesi,⁵ örgütün sembolik ve operasyonel liderliğine indirilen ağır bir darbe olmuştur. Bu süreçte yaklaşık 50.000 militanını kaybeden DEAŞ, fiziki alan kontrolünü yitirmiştir. Ancak bu operasyonlar örgütün Suriye ve Irak'taki fiziki kontrol alanlarını daraltmış görünse de DEAŞ'ın ideolojik ve örgütsel yapısını tamamen sonlandıramamıştır. Aksine küresel ölçekte varlığını sürdürecektir esnek bir ağ ve örgütlenme modeli geliştirmiştir.

Harita 1: DEAŞ Kontrolündeki Topraklar Nasıl Küçüldü?

Kaynak: Conflict Monitor by IHS Markit

4 DEAŞ'ın Suriye'deki alan hakimiyetinin gerilemesinde Türkiye'nin icra ettiği askeri operasyonlar kritik bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Özellikle Fırat Kalkanı Harekâtı (2016-2017) kapsamında, örgütün Türkiye sınırındaki stratejik üslerinin elimine edilmesi ve el-Bab'ın kontrolünün ele geçirilmesi, DEAŞ'ın lojistik ağına önemli bir darbe vurmuştur. Bu operasyonlar neticesinde örgüt, yaklaşık 2.015 km²'lik bir alanı kaybetmiş ve Türkiye sınırından tamamen uzaklaştırılmıştır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin konvansiyonel kara operasyonları ve hava saldırıları sonucunda 3.000'in üzerinde DEAŞ mensubu etkisiz hâle getirilmiş, örgütün silah ve mühimmat depoları ile kritik altyapısı imha edilmiştir. Bu askeri başarılar, DEAŞ'ın bölgedeki hareket kabiliyetini ve kaynak akışını önemli ölçüde sınırlandırarak örgütün geri çekilme sürecini hızlandırmıştır.

5 "Bağdadi operasyonu- Trump: IŞİD lideri öldürüldü", *BBC Türkçe*, 27 Ekim 2019.

Bu stratejik dönüşüm, terör örgütünün salt silahlı bir yapılanmadan, sosyo-politik çözülme alanlarını istismar eden kompleks bir oluşuma evrildiğini göstermiştir. Bu süreç itibarıyla örgüt küresel ağları vasıtasıyla dünya üzerindeki farklı çatışma bölgelerine kanallize olmaya başlamıştır. Afrika Boynuzu özelinde Somali, DEAŞ'ın yeni genişleme ve yeniden yapılanma stratejisinin kritik bir coğrafi alanını oluşturmuştur.

Bölgedeki zayıf devlet yapıları, kronik güvenlik zafiyetleri ve etnik-dini gerilimler örgütün alan kazanması için elverişli bir jeopolitik zemin sunmuştur. Özellikle bölgenin stratejik konumu -Kızıldeniz, Hint Okyanusu ve Arap Yarımadası arasındaki kesişim noktası- DEAŞ gibi terör örgütlerinin yayılma stratejileri açısından benzersiz bir jeopolitik fırsat sunmaktadır.

Bölgenin jeostratejik önemi ticaret yolları, deniz güvenliği ve küresel güç rekabeti açısından DEAŞ'ın potansiyel genişleme koridorlarını şekillendirmekte; örgütün bölgesel ve küresel hedeflerini doğrudan etkilemektedir. Somali özelinde DEAŞ'ın varlığı ve faaliyetleri kırılgan devlet yapısı, el-Şebab terör örgütüyle olan rekabeti ve bölgesel dinamikler bağlamında ayrıntılı bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bununla birlikte DEAŞ'ın terörist bir yapılanma olarak analizinde salt sayısal veriler yerine örgütün ideolojik temelleri ve bu ideolojinin yayıl-

masını sağlayan faktörler üzerinde durmak daha doğru bir yaklaşım sunacaktır. Bu bağlamda örgüt, tarihsel referanslarla öteki-leştirme, kutuplaştırma ve şiddeti meşrulaştırma pratiklerini sistematik bir şekilde uygulamaktadır. Örgütün ideolojik çerçevesi uygun sosyal, siyasal ve ekonomik koşulların olduğu herhangi bir coğrafyada hızla taban bulabilme ve etki alanını genişletebilme potansiyeli taşımaktadır.

Bu perspektiften bakıldığında, Somali özelinde DEAŞ varlığının değerlendirilmesinde örgüt mensuplarının nicel verilerinden ziyade, örgütün ideolojisini besleyen dinamiklerin ve bu dinamiklerin yereldeki yansımalarının incelenmesi elzemdir. Bu yaklaşım, örgütün bölgedeki varlığının sürdürülebilirliğini ve potansiyel genişleme alanlarını anlamak açısından daha kapsamlı bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Bir başka ifadeyle bu varlığını neden ve nasıl soruları üzerinden anlamlandırılması gerekmektedir. Zira DEAŞ radikalleşme basamaklarını dünyanın çeşitli bölgelerindeki ideolojik, teknik ve fiziki eğitimler ile tamamlamış ve Somali sahasında bu tecrübelerini tatbik etme fırsatı yakalamıştır. DEAŞ'ın geçirmiş olduğu bu süreci ele alan Peter Neumann, terörizmle mücadele stratejilerinin yalnızca güvenlik önlemleriyle sınırlı kalmaması gerektiğini aynı zamanda ekonomik, sosyal, psikolojik ve siyasi faktörlerin de dikkate alınması gerektiğini vurgu-

Bu operasyonlar örgütün Suriye ve Irak'taki fiziki kontrol alanlarını daraltmış görünse de DEAŞ'ın ideolojik ve örgütsel yapısını tamamen sonlandıramamıştır. Aksine küresel ölçekte varlığını sürdürecektir. esnek bir ağ ve örgütlenme modeli geliştirmiştir.

lamaktadır.⁶ Neumann'a göre terör eylemlerinden önce bireylerin radikalleşmesine yol açan koşulların anlaşılması, terörle mücadelenin daha etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır. Bu bakış açısıyla "bombalar patlamadan önce neler olduğuna" odaklanmak DEAŞ'ın Somali'deki varlığını kavramak açısından kritik öneme sahiptir.

Öte yandan John Horgan bu yaklaşımdan farklı bir perspektif sunarak DEAŞ'ın Somali'deki varlığını neden sorusu üzerinden incelemekle birlikte bu sürecin nasıl gerçekleştiği sorusuna odaklanmaktadır.⁷ Bu yaklaşım esasen DEAŞ'ın eleman kazanma stratejilerini anlamada daha geniş bir bakış açısı sağlamaktadır. Bu iki yaklaşım, DEAŞ'ın Somali'de nasıl ve neden kök saldıgını analiz etmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Somali bağlamında DEAŞ'ın yayılımını anlamak için hem bireylerin neden radikalleştiği hem de bu sürecin nasıl gerçekleştiği sorularını bir arada ele al-

mak, örgütün genişleme stratejilerini daha kapsamlı bir şekilde değerlendirmeye olanak tanıyacaktır. Dolayısıyla bu faktörler örgütün sadece bir terör yapılanması olarak değil aynı zamanda radikal bir ideolojik hareket olarak da ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda bu çalışma DEAŞ'ın Somali'deki mevcudiyetini ve genişleme dinamiklerini çok boyutlu bir analitik çerçevede incelemeyi hedeflemektedir. Çalışma, örgütün bölgedeki yapılanmasını yalnızca güvenlik perspektifinden değil ideolojik, sosyo-politik ve jeostratejik parametreler ışığında ele almaktadır. Araştırmanın odak noktasını DEAŞ'ın ideolojik yayılım mekanizmaları, el-Şebab ile rekabet dinamikleri ve devlet kırılganlığı gibi faktörlerle etkileşimi oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışma, örgütün Somali'deki varlığını çok katmanlı bir oluşum olarak kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır.

6 Peter Neumann, "The trouble with radicalization", *International Affairs*, Cilt 89, Sayı 4, s. 873-893, 2013.

7 John Horgan, "From profiles to pathways and roots to routes: Perspectives from psychology on radicalisation into terrorism", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, s. 80-94, 2008.

DEAŞ'IN AFRIKA'DA GENİŞLEME STRATEJİSİ

23 Eylül 2023 tarihinde Somali'nin Beledweyne kentinde bombalı araç saldırısı gerçekleşti.

DEAŞ'ın Afrika'ya yönelmesi, örgütün Suriye ve Irak'taki ağır askerî yenilgilerinin ardından stratejik bir zorunluluk olarak belirginleşmiştir. 2016-2019 yılları arasında Musul ve Rakka'nın kaybı, örgütün Ortadoğu'daki fiziki hakimiyetini büyük ölçüde sonlandırmıştır.⁸ Bu süreçte DEAŞ, uluslararası koalisyon güçlerinin yoğun baskısı altında alternatif faaliyet alanları aramış ve Afrika'nın sunduğu uygun koşullar örgüt için yeni bir operasyonel alan yaratmıştır. Afrika'daki zayıf devlet yapıları, kontrolsüz geniş bölgeler, etnik ve dini çatışmalar ile derin sosyoekonomik problemler DEAŞ'ın yeniden yapılanması için elverişli bir ortam oluşturmuştur. Ancak radikalleşme süreçlerinde bahsedilen bu dinamikler ile terör örgütlerine katılım arasındaki mutlak korelasyon iddiasından kaçınılmıştır. Diğer bir deyişle sosyal, siyasi, ekonomik veya kimlik krizleri her bölgede radikalleşmenin tek ve mutlak dinamiklerini oluşturmamaktadır. Bu çerçevede bağımlı değişkenlerin radikalleşme süreçlerine etkisi hedef kitle, uygulayıcı, zaman ve mekân gibi faktörler doğrultusunda şekillenmektedir.

Afrika'daki radikal hareketlerin kökleri 1990'ların başında Usame bin Ladin'in Sudan'da geçirdiği döneme kadar uzanmaktadır. 1992-1996 yılları arasında Sudan'ı üs olarak kullanan Ladin, burada kurduğu altyapı ve geliştirdiği bağlantılarla, Afrika'daki radikal hareketler için kalıcı bir zemin hazırlamıştır. Bu dönemde Sudan'ın sağladığı güvenli liman, el-Kaide'nin Afrika'da örgütsel yapılar kurmasına, yerel gruplarla ilişkiler geliştirmesine ve lojistik ağlar oluşturmaya olanak tanımıştır. DEAŞ'ın 2014 sonrası Afrika'daki hızlı yayılması esasen bu tarihsel altyapı üzerine inşa edilmiştir.⁹

El-Kaide'nin Afrika'da oluşturduğu yapılanma, özellikle Doğu Afrika ve Sahel bölgesinde güçlü bir ağ kurmuştur. El-Şebab, AQIM (İslami Mağrip el-Kaidesi) gibi grupların varlığı, bölgede *el-Kaideizm* ideolojinin yayılması için uygun bir ortam yaratmıştır. DEAŞ, 2014'te Ebu Bekir el-Bağdadi'nin halifelik ilan etmesiyle birlikte bu mevcut yapıyı kendi lehine olacak şekilde kullanmayı başarmıştır. Örgüt, el-Kaide bağlantılı grupların içindeki anlaşmazlıkları

8 "İŞİD 2016'da Suriye ve Irak'taki topraklarının çeyreğini kaybetti", *BBC Türkçe*, 15 Aralık 2016.

9 Osman Türk, *Afrika'da Bölgesel Güvenlik ve Terörizm*, Nobel, Ankara, 2024.

ve liderlik çatışmalarını ustaca değerlendirerek birçok grubu kendi saflarına çekmeyi başarmıştır.

DEAŞ'ın Afrika'daki ilk resmi yapılanması, 2015 yılında Boko Haram'ın biat etmesiyle kurulan Batı Afrika Vilayeti (ISWAP) olmuştur. Bu dönemde Boko Haram'ın DEAŞ'a katılımı, örgütün Afrika stratejisinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak Boko Haram lideri Abubakar Shekau'nun aşırı şiddet eğilimi ve kontrolsüz taktikleri, DEAŞ merkezi liderliğini rahatsız etmiş ve örgüt içinde bir bölünmeye yol açmıştır. Bu bölünme sonucunda DEAŞ, Shekau'nun grubunu reddederek daha kontrollü ve stratejik hareket eden ISWAP yapılanmasını desteklemiştir.¹⁰

Afrika'daki genişlemenin ikinci aşaması 2015'te Libya ve Sina Vilayetlerinin kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Libya Vilayeti özellikle Sahraaltı Afrika'ya geçiş noktası olarak stratejik bir önem taşıırken Sina Vilayeti Afrika'nın kuzeydoğusundaki operasyonlar için kritik bir üs görevi görmüştür. Bu yapılanmalar, DEAŞ'ın Ortadoğu-Afrika bağlantısını güçlendirmiş ve örgütün kıtadaki varlığını derinleştirmiştir.¹¹

2018 yılında Uganda'daki eski isyancı gruplarından gelişen bir yapı temelinde Orta Afrika Vilayeti (ISCAP) kurulmuştur.¹² Bu vilayet, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Mozambik'teki faaliyetleri koordine etmiş ve örgütün Doğu Afrika'daki etkinliğini artırmıştır. ISCAP'ın kuruluşu, DEAŞ'ın Ortadoğu'daki toprak kayıplarına rağmen küresel ölçekte genişlemeye devam ettiği mesajını vermiştir. 2022 yılında, örgütün yeni halifesi Ebu el-Hasan el-Haşimi el-Kureyşi döneminde iki yeni vilayet daha ilan

edilmiştir: Sahel Vilayeti (Mali, Nijer ve Burkina Faso) ve Mozambik Vilayeti. Bu yeni vilayetler ISWAP ve ISCAP'tan ayrılarak bağımsız statü kazanmış ve özellikle uluslararası müdahale güçlerine karşı gösterdikleri direniş kapasitesiyle dikkat çekmiştir.

DEAŞ'ın Afrika'daki yönetim stratejisi, merkezi kontrol ile yerel özerklik arasında hassas bir denge kurmaya dayanmaktadır. Örgüt, yerel gruplara belirli bir hareket serbestisi tanıırken ideolojik ve stratejik yönlendirmeyi merkezi yapı üzerinden sürdürmektedir. Bu yaklaşım, farklı bölgesel dinamiklere sahip grupların tek bir çatı altında koordine edilmesini sağlamıştır.

DEAŞ'ın Afrika'daki yapılanmalarının bir diğer ayağı ise Somali'de kurulmuştur. El-Şebab'ın güçlü kontrolüne rağmen örgüt özellikle Puntland bölgesinde varlık göstermeye başlamıştır. Abdulkadir Mumin liderliğindeki bir grup 2015 yılında DEAŞ'a biat ederek örgütün Somali'deki yapılanmasının temelini atmıştır.¹³ Somali'deki DEAŞ yapılanması, el-Şebab'ın güçlü varlığı nedeniyle diğer Afrika vilayetleri kadar geniş bir etki alanı oluşturamamış olsa da örgütün Doğu Afrika'daki stratejik hedefleri açısından önemli bir üs konumundadır. Bu yapılanma özellikle Yemen üzerinden gelen lojistik destek ve yabancı terör savaşçısı akışı için kritik bir geçiş noktası olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda DEAŞ'ın Somali'deki varlığının analiz edilebilmesi için öncelikli olarak Somali'nin Afrika Boynuzu içerisindeki stratejik konumu ve önemi ortaya konulmalıdır. Bu değerlendirme, çalışmaya belirli bir analiz seviyesi kazandırmaktadır.

10 Osman Türk, *Afrika'da Bölgesel Güvenlik ve Terörizm*, Nobel, Ankara, 2024.

11 James Warner, Robert O'Farrell, Hamza Nsaibia ve Richard Cummings, "Outlasting the Caliphate: The Evolution of the Islamic State Threat in Africa", *CTC Sentinel*, Cilt 13, Sayı 11, s. 18-30, 2020.

12 Kaan Devecioğlu, "Afrika'da DEAŞ'ın yayılımı: Stratejik etki ve ekonomik güvenlik boyutları", *Kriter Dergi*, 15 Aralık 2021.

13 "DEAŞ'ın Somali'deki yeni kolu bağlılık yemini etti", *Al-Sharq al-Awsat*, 29 Temmuz 2019.

Harita 2: DEAŞ'ın Afrika Vilayetleri

AFRİKA BOYNUZU VE SOMALİ'NİN STRATEJİK ÖNEMİ: NEDEN SOMALİ?

ABD Donanmasına ait USS Theodor Roosevelt adlı nükleer savaş gemisi, Kızıldeniz, Umman Körfezi ve Hint Okyanusu bölgesinde.

Afrika Boynuzu, küresel güç dengelerinin en karmaşık ve hassas alt-sistemlerinden biridir. Tarihsel sömürge mirasının derin izlerini taşıyan bu bölge, uluslararası ilişkilerin ve jeopolitik rekabetin odağında yer almaktadır.¹⁴ Bölge, tarihsel olarak emperyalist müdahalelerin, etnik çatışmaların, sınır ötesi güvenlik tehditlerinin ve jeopolitik rekabetin yoğun olarak yaşandığı kompleks bir coğrafyadır. Bölgenin jeopolitik önemi; coğrafi konumu ve stratejik kaynaklarına dayanmaktadır. Babülmendep Boğazı ve Süveyş Kanalı üzerinden geçen ticaret koridoru ve petrol ticaretini kontrol etmektedir. Bu stratejik hat, bölgeyi küresel ticaret ve enerji güvenliği açısından vazgeçilmez kılmaktadır. Özellikle küresel düzeyde gerçekleşen ABD ve Çin rekabeti, böl-

gedeki güvenlik dokusunu daha da karmaşıklığa kavuşturmuştur. Bununla birlikte tarihsel süreç içerisinde şekillenen sınırlar, bölgenin en temel güvenlik sorunlarından birine dönüşmüştür. Bu sınırlar aynı etnik gruplara mensup toplulukları farklı devletlere bölmüş ve sınır ötesi gerilimlerin sürekli bir kaynağı hâline getirmiştir. Merkezi otoritenin zayıflığı ve ulusal kimlik inşasındaki zorluklar bölgedeki istikrarsızlığı besleyen temel unsurları oluşturmuştur. Ancak Afrika Boynuzu zengin kültürel mirası ve genç nüfusuyla büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir. Fakat siyasi istikrarsızlık, etnik çatışmalar ve ekonomik adaletsizlikler bu potansiyelin önündeki engeller olarak karşımıza çıkmaktadır.

14 Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi (BGKT) perspektifinden bakıldığında, Afrika Boynuzu'nun güvenlik dokusunu çok katmanlı ve birbirine bağımlı dinamikler şekillendirmektedir. Barry Buzan ve Ole Wæver tarafından geliştirilen BGKT, güvenliği salt ulusal düzeyin ötesinde, bölgesel bir perspektifle ele alan bütüncül bir yaklaşımdır. Buzan ve Wæver, bir bölgenin güvenlik kompleksi olarak değerlendirilmesi için dört temel kriter belirlemiştir:

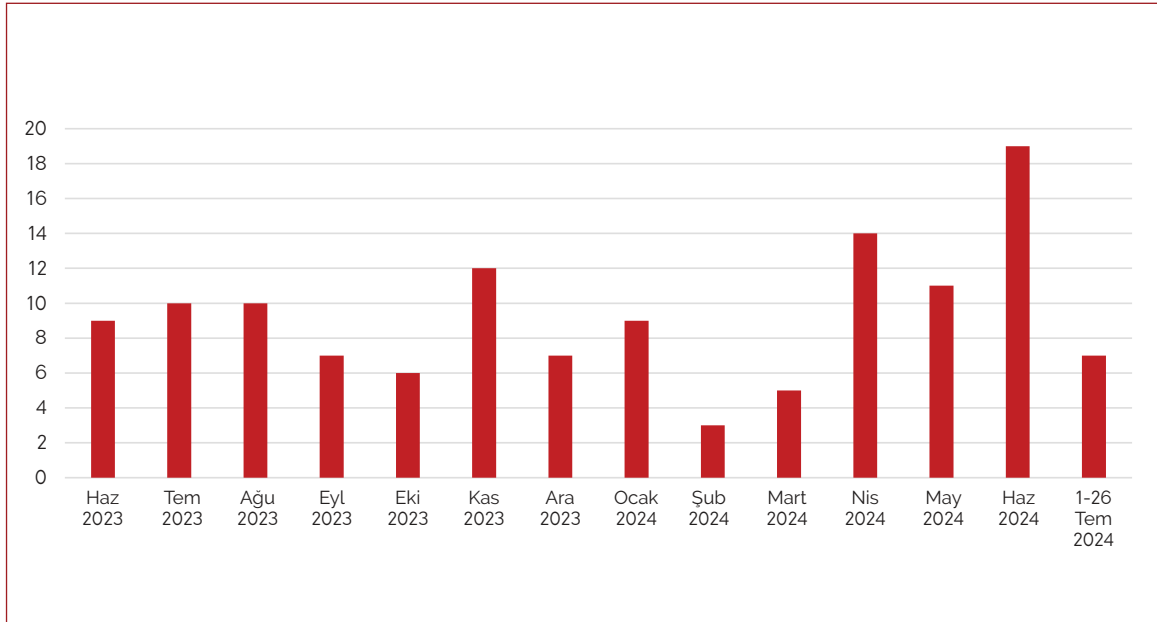
- BGK komşularından ayıran sınır ve coğrafi yakınlık.
- Birincil güvenlik kaygıları birbirine sıkı sıkıya bağlı olan ve ulusal güvenlikleri birbirinden ayrı düşünemeyecek bir grup devletin bulunması.
- Kompleks içi anarşik yapı.
- Devletler arasındaki dostluk ve düşmanlık kalıplarını içeren sosyal dinamikler.

Buzan ve Wæver bölgesel güvenliği etkileyecek dinamikleri analiz ederken yalnızca siyasi ve askeri bir perspektiften ele alınan yaygın kabul gören yaklaşımı sorgulamıştır. Bununla birlikte güvenliğin; siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere beş boyutta incelenmesi gerektiğini iddia ederek daha geniş bir bakış açısı benimsemişlerdir.

Afrika Boynuzu'nun güvenlik yapısı dinamik, çok katmanlı ve karşılıklı bağımlılık ilişkileriyle örülmüş durumdadır. Devletler, etnik gruplar, köktenci hareketler ve uluslararası aktörler bölgenin güvenlik dokusunu sürekli olarak yeniden şekillendirmektedirler. Bu süreç özellikle Afrika Boynuzu Güvenlik Kompleksi içerisinde Somali'yi ayrı bir pozisyona taşımaktadır. Devlet dışı silahlı aktörlerin Somali'deki etkin varlığı merkezi otorite ile silahlı aktörler arasında diyalektik bir süreci tetiklemiştir. Bir başka ifade ile merkezi otoritenin zayıflığı ve ulusal kimlik inşasındaki zorluklar, bölgedeki istikrarsızlığı besleyen unsurlar olarak karşımızda durmaktadır. Bu bağlamda Somali özelinde el-Şebab ile birlikte DEAŞ'ın varlığı, bölgenin güvenlik dinamiklerini daha da derinleştirmektedir. DEAŞ'ın Somali'de genişlemesi, bölgesel terör ekosisteminde kritik bir dönüm noktası teşkil etmektedir. 2015 yılından itibaren DEAŞ'ın, el-Şebab'ın geleneksel kontrol bölgelerinde varlık göstermeye başlamış olması ve bölgedeki güç dengelerini yeniden şekillendirme çabası bunun bir göstergesidir.

Bununla birlikte Somali'deki geleneksel otorite ve merkezi otorite arasındaki çatışma dinamikleri esasen hem el-Şebab hem de DEAŞ için bölgede gözenekli boşluklar oluşturmaktadır. Somali'de tarihsel olarak var olan geleneksel otorite temelli toplumsal yapı, günümüzde çatışma ve istikrarsızlık için kullanışlı birer argüman olmuştur. Özellikle 2024'ün ilk yarısında tırmanan kabile çatışmaları, el-Şebab ve DEAŞ'ın istismar ettiği toplumsal kırılğanlıkları derinleştirmektedir. Şubat 2024'ten itibaren giderek yoğunlaşan klan çatışmaları, Haziran 2024'te son bir yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır.¹⁵

Tablo 1: Somali'deki Klan Çatışmaları

Kaynak: (ACLED: 2024)

15 "The looming threat: A resurgence of Islamic State and inter-clan fighting in Somalia", ACLED, 31 Temmuz 2024.

Çatışmaların coğrafi dağılımı, özellikle stratejik öneme sahip bölgelerde yoğunlaşmaktadır. Gedo, Lower Shabelle, Middle Shabelle ve Lower Juba bölgelerinde süren çatışmalar, bu bölgelerdeki devlet otoritesini zayıflatmakta ve güvenlik boşlukları yaratmaktadır. Haziran ayında kaydedilen çatışmaların yaklaşık %50'sinin Galmudug eyaletinin Mudug bölgesinde gerçekleşmesi, sorunun bölgesel yoğunlaşmasını göstermektedir.

Otorite çatışmalarının temelinde yatan sebepler çok boyutludur. Yerel güç mücadeleleri, kıt kaynakların kontrolü (özellikle mera alanları ve su kaynakları), altyapı projeleri üzerindeki anlaşmazlıklar (baraj yapımı gibi) ve geleneksel yönetim sistemlerinin çözülmesi çatışmaları tetikleyen başlıca faktörlerdir. Bu çatışma ortamı radikal örgütlerin yerel topluluklar üzerindeki etkisinin artmasına zemin hazırlamaktadır. Radikal örgütler, otorite çatışmalarının yarattığı güvensizlik ortamından faydalanarak kendilerini alternatif bir düzen ve güvenlik sağlayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Özellikle gençler arasında kabile çatışmalarının yarattığı belirsizlik ve güvensizlik ortamı, radikalleşme sürecini hızlandıran bir katalizör işlevi görmektedir. Bu gruplar, kabile çatışmalarının mağdurlarına koru-

ma, adalet ve aidiyet vaadi sunarak toplumsal kırılganlıkları kendi amaçları doğrultusunda istismar etmektedir.

DEAŞ'ın Somali kolu, sayısal olarak sınırlı bir güce sahip görünse de (100-400 militan), örgütün bölgedeki asıl tehdit potansiyeli, kurduğu altyapı ve geliştirdiği operasyonel kapasitede yatmaktadır. 2022-2024 yılları arasında ACLED verilerine göre sınırlı sayıda eylem gerçekleştirmiş olması, örgütün bölgedeki etkinliğinin zayıf olduğundan ziyade stratejik bir hazırlık sürecinde olduğuna işaret etmektedir. Nitekim örgüt, Puntland'ın Bari bölgesindeki stratejik öneme sahip Buuraha Cali Miskat dağı silsilesini ele geçirerek gelecekteki genişleme operasyonları için güvenli bir üs oluşturmuştur.¹⁶

DEAŞ'ın asıl tehlikesi, el-Şebab'ın güçlü varlığına rağmen Bosaso liman şehri ve çevre yerleşimlerde kurduğu sosyal ağlarda ve lider kadrosunun yerel klan bağlantılarında (özellikle Majeerten klanı üzerinden) görülmektedir. Örgüt, Qandala bölgesindeki klan bağlantılarını kullanarak uygun şartlar oluştuğunda hızlı harekete geçebilecek bir toplumsal taban ve lojistik altyapı oluşturmuştur. Bu durum DEAŞ'ın bölgedeki görünür varlığından ziyade potansiyel genişleme kapasitesinin asıl tehdit unsuru olduğunu göstermektedir.

Radikal örgütler, otorite çatışmalarının yarattığı güvensizlik ortamından faydalanarak kendilerini alternatif bir düzen ve güvenlik sağlayıcısı olarak konumlandırmaktadır. Özellikle gençler arasında kabile çatışmalarının yarattığı belirsizlik ve güvensizlik ortamı, radikalleşme sürecini hızlandıran bir katalizör işlevi görmektedir.

16 "The looming threat: A resurgence of Islamic State and inter-clan fighting in Somalia", ACLED, 31 Temmuz 2024,

Sonuç olarak Afrika Boynuzu küresel güvenlik ve jeopolitik rekabet açısından önemli bir konuma sahiptir. Bölgenin karmaşık güvenlik dinamikleri yalnızca bölgesel değil aynı zamanda küresel güvenlik sisteminin de önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Gelecekte böl-

genin istikrarı ve güvenliği, küresel güç dengelerinin ve yerel dinamiklerin karşılıklı etkileşimine bağlı olarak şekillenmeye devam edecektir. Esasen bu durum Somali ve bulunduğu Afrika Boynuzu bölgesine çok aktörlü asimetrik bir müdahaleye yol açmaktadır.

SOMALİ'DE DEAŞ YAPILANMASI: TARİHSEL SÜREÇ, ÖRGÜTSEL YAPI VE PROPAGANDA

28 Eylül 2024'te Mogadishu'da Cumhurbaşkanlığı Sarayı yakınında şiddetli bir patlama oldu.

DEAŞ'ın Somali'deki varlığı 14 Ekim 2015 tarihinde el-Şebab'ın eski üst düzey komutanı Abdulkadir Mumin'in DEAŞ lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye biat etmesiyle başlamıştır.¹⁷ Mumin, beraberinde Puntland bölgesindeki el-Şebab militanlarından yaklaşık 20-30 kişilik bir grubu da DEAŞ'a katılmaya ikna etmiştir. Abdulkadir Mumin, biat etmeden önce el-Şebab içerisinde önemli bir figür olarak ön plana çıkmaktaydı. Mumin 2010-2015 yılları arasında el-Şebab'ın Puntland bölgesindeki operasyonlarından sorumlu üst düzey bir komutan pozisyonundaydı.¹⁸

Abdulkadir Mumin'in DEAŞ-Somali'deki rolü ve etkisi, Afrika Boynuzu'ndaki DEAŞ'ın varlığı ve dönüşümü açısından kritik bir öneme sahiptir. 1960'ların sonunda Puntland'da dünyaya gelen Mumin, 1990'ların başında İngiltere'ye göç etmiş ve Londra'daki Selefi ya-

pılanma içerisinde aktif rol almıştır. Mumin'in Londra'daki faaliyetleri özellikle Finsbury Park Camii çevresinde yoğunlaşmış, bu dönemde radikal gruplarla temaslarını güçlendirmiş ve Somali diasporası içinde önemli bir figür hâline gelmiştir.¹⁹ 2010 yılında Somali'ye dönen Mumin, el-Şebab içinde hızla yükselerek örgütün Puntland bölgesi komutanlığına kadar ilerlemiştir. El-Şebab içerisindeki beş yıllık dönemi boyunca ideolojik eğitim sorumluluğu ve dış ilişkiler koordinatörlüğü gibi kritik görevlerde bulunmuştur. 14 Ekim 2015 tarihinde yaklaşık 20-30 kişilik bir grupla birlikte DEAŞ lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye biat eden Mumin, bu kararının arkasında yatan nedenleri küresel cihat vizyonu ve halifelik sistemine olan inancı olarak açıklamıştır. Bu açıklama DEAŞ-Somali'deki Mumin'in liderlik döneminin örgütsel yapılanma açısından oldukça verimli geçtiğini ortaya koymaktadır.

¹⁷ East Africa Institute for Policy (EIP), Islamic State in East Africa, *EIP*, Ekim 2018.

¹⁸ International Crisis Group, The Islamic State in Somalia: Responding to an Evolving Threat, 2024.

¹⁹ Austin Doctor ve Gina Ligon, "The Death of an Islamic State Global Leader in Africa?", *CTC Sentinel - Combating Terrorism Center*, Temmuz/Ağustos 2024, Cilt 17, Sayı 7.

Daha önceki süreçte DEAŞ'ın Irak ve Suriye yapılanması içerisinde görev almış tecrübeli yardımcılarının seçimini, görev dağılımının belirlenmesi ve karar alma mekanizmalarının kurulması süreçlerini bizzat yöneten Mumin, örgütün Puntland merkezli genişleme stratejisini de şekillendirmiştir. Mumin'in liderlik tarzı merkezi kontrol, hızlı karar alma ve sınırlı istişare ile karakterize edilmektedir. Örgüt içinde sert disiplin uygulamalarını ve sadakat temelli yükselme sistemini benimseyen Mumin, ideolojik eğitime özel önem vermiştir. Mumin'in liderliği altında örgütün militan sayısı 2015'teki çekirdek kadrodan 2021 yılında 300-500 militana kadar yükselmiş ve böylece operasyonel kapasite açısından da önemli bir gelişme göstermiştir.²⁰

Mumin'in en dikkat çekici başarılarından biri yerel aktörlerle kurduğu ilişkiler ağıdır. Kabile liderleriyle müzakereler yürüten, yerel iş birlikçi ağlar kuran ve ekonomik ilişkiler geliştiren Mumin aynı zamanda DEAŞ merkezi ile güçlü bir iletişim hattı kurmuş ve bölgesel gruplarla koordinasyon sağlamıştır. Diaspora bağlantılarını etkin şekilde kullanan Mumin, örgütün finansal kaynaklarını da çeşitlendirmeyi başarmıştır. Mumin'in liderliği altında DEAŞ-Somali, bölgedeki en hızlı büyüyen radikal organizasyonlardan biri hâline gelmiştir. Örgütün kontrol ettiği bölgelerde kurduğu sistem, sağladığı sosyal hizmetler ve uyguladığı hukuk sistemi yerel halk nezdinde belirli bir meşruiyet zemini oluşturmasını sağlamıştır.²¹ Bu yerelleşme stratejisi birkaç temel unsura dayanmaktadır. Örgüt öncelikle yerel yönetim boşluklarını tespit ederek buralarda alternatif hizmet sağlayıcı olarak konumlanmaya çalışmıştır. Temel sağlık hizmetleri, su temini, basit altyapı çalışmaları ve eğitim desteği gibi hizmetler sunarak toplum-

sal meşruiyet kazanmayı hedeflemiştir. Bununla birlikte örgüt, yerel ticaret ağlarına entegre olarak ekonomik bir ekosistem yaratmış bu da yerel halkın ekonomik bağımlılığını artırmıştır. Yerel pazarların kontrolü, gümrük vergileri ve "koruma" bedelleri gibi gelir kaynakları oluşturulmuştur.²²

DEAŞ, kabile yapılarına saygı göstererek geleneksel otoriteler ile çatışmak yerine onlarla iş birliği yoluna gitmiştir. Bu yaklaşım, yerel direnci minimize etmiş ve toplumsal kabul düzeyini artırmıştır. Örgütün sağladığı adli hizmetler de kritik bir faktör olmuştur. Mevcut yönetimin sağlayamadığı düzen ve güvenlik ortamını vaat eden örgüt, şer'i mahkemeler aracılığıyla hızlı ve etkili bir sistem kurmuştur. Bu durum, paradoksal biçimde bazı yerel topluluklar tarafından bir tür istikrar unsuru olarak algılanmıştır. Bu yerelleşme stratejisinin uzun vadeli etkisi, devlet otoritesinin zayıflaması ve alternatif bir yönetim sisteminin yerleşmesi olmuştur. Bu da terörle mücadelede sadece askerî değil kapsamlı bir sosyo-ekonomik yaklaşımın gerekliliğini göstermektedir.²³

Mumin'in propaganda stratejileri örgütün büyümesinde önemli rol oynamaktadır. Sosyal medyayı etkin kullanan, düzenli video yayınları yapan ve yerel medya stratejileri geliştiren Mumin, özellikle genç nüfus üzerinde etkili bir söylem geliştirmeyi başarmıştır. Mumin'in liderliği altında DEAŞ-Somali, sadece askerî bir yapılanma olmaktan çıkıp sosyal, ekonomik ve ideolojik boyutları olan kompleks bir organizasyona dönüşmüştür. Bu dönüşüm süreci örgütün bölgedeki varlığını daha sürdürülebilir hâle getirirken uluslararası güvenlik açısından da daha büyük bir tehdit oluşturmasına neden olmuştur.

20 A.g.e.

21 2024 yılında Somali güvenlik bürokrasisi yetkilileri ile yapılan kişisel iletişimde, Somali'nin güvenlik durumu ve bürokratik yapıları hakkında bilgi alınmıştır.

22 Osman Türk, "Somali'deki saha çalışmaları ve gözlemler", Kişisel gözlemler, 2023.

23 International Crisis Group, The Islamic State in Somalia: Responding to an Evolving Threat, 2024.

Özellikle DEAŞ, Somali'de yapılanmaya gittiği ilk yıllarda, stratejisini meşruiyet kazanma, toplumsal taban oluşturma ve örgütsel yapılanmasını Somali'nin kültürel dinamiklerine uyumlu şekilde tamamlama üzerine kurmuştur. Örgütün ilk dönem girişimleri arasında Puntland'ın Bari bölgesindeki faaliyetleri gelmektedir. Özellikle örgüt Qandala limanı ve çevresinde kontrolü ele geçirmeye odaklanmıştır. 2016-2017 döneminde, yerel kabile bağlantılarını güçlendiren DEAŞ, bu süreçte militan sayısını artırmayı başarmıştır.²⁴ Bu tarihten bir yıl sonra örgüt için bir dönüm noktası olmuş, Bosaso limanına düzenlenen saldırılarla varlığını güçlü şekilde hissettirmeye başlamıştır. Bu dönemde örgüt, Yemen'deki DEAŞ yapılanmasıyla güçlü bağlar kurmuş ve Aden Körfezi üzerinden silah ve militan transferi gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte örgüt 2019-2020 döneminde örgüt finansal kaynaklarını çeşitlendirme girişiminde bulunmuş ve yıllık gelirini mevcudun iki katına çıkarmıştır.²⁵ Bu dönemde özellikle haraç toplama, kaçakçılık ve diaspora bağlantıları üzerinden finansman sağlayan örgüt, operasyonel kapasitesini de artırmıştır.

DEAŞ'ın küresel finansal mimarisinde Somali yapılanması kritik bir operasyonel merkez konumundadır. Al-Karrar ofisi üzerinden yönetilen finansal operasyonlar, örgütün bölgesel ve küresel faaliyetlerinin sürdürülebilirliğinde stratejik öneme sahiptir. ABD Hazine Bakanlığı verilerine göre DEAŞ-Somali 2021-2022 döneminde yaklaşık 5 milyon dolarlık gelir elde etmiş, 2024 BM raporuna göre ise aylık geliri 360 bin dolara ulaşmıştır. Bu gelirler ağırlıklı olarak zorla para toplama ve yasa dışı vergilendirme faaliyetlerinden sağlanmaktadır.²⁶

Al-Karrar'ın finansal etki alanı Afrika kıtasının ötesine uzanmaktadır. Sadece 2019-2021 yılları arasında Somali-Güney Afrika hattında 400 bin dolarlık transfer gerçekleştirildiği iddia edilmektedir. Bu transferlerin önemli bir kısmı, ISCAP ve DEAŞ'ın Mozambik Vilayeti'ne aktarılmıştır. Ayrıca al-Karrar'ın Yemen, Birleşik Arap Emirlikleri ve Afganistan'daki DEAŞ unsurlarına düzenli finansal destek sağladığı tespit edilmiştir. BM raporlarında özellikle DEAŞ-Horasan Vilayeti'ne aylık 25 bin dolarlık kripto para transferi gerçekleştirildiği iddia edilmektedir.²⁷

Bu sofistike finansal ağın mimarı Bilal el-Sudani'nin 2023'teki

Özellikle DEAŞ, Somali'de yapılanmaya gittiği ilk yıllarda, stratejisini meşruiyet kazanma, toplumsal taban oluşturma ve örgütsel yapılanmasını Somali'nin kültürel dinamiklerine uyumlu şekilde tamamlama üzerine kurmuştur.

24 "Deaths Linked to Militant Islamist Violence in Africa Continue to Spiral", *Africa Center for Security Studies* 29 Ocak 2024.

25 "Treasury Designates Senior ISIS-Somalia Financier", *U.S. Department of the Treasury*, 2023.

26 Caleb Weiss, "Reigniting the Rivalry: The Islamic State in Somalia vs. al-Shabaab", *CTC Sentinel - Combating Terrorism Center*, Nisan 2019, Cilt 12, Sayı 4.

27 Caleb Weiss ve Lucas Webber, "Islamic State-Somalia: A Growing Global Terror

eliminasyonu, örgütün küresel finans yapılanmasındaki kritik rolünü teyit etmiştir. El-Sudani liderliğinde al-Karrar, DEAŞ'ın merkezi yapıdan bölgesel ofislere doğru evrilme sürecinin önemli bir göstergesi olmuştur. Bu yapısal dönüşüm, örgütün al-Sadık (Afganistan), Umm el-Kura (Yemen) ve al-Furkan (Nijerya) gibi bölgesel ofislerle entegre operasyonlar yürütme kapasitesini ortaya koymaktadır. El-Sudani'nin eliminasyonunun ardından ABD Savunma Bakanı'nın açıklamaları, söz konusu finansal ağın Kabil Havalimanı saldırısı gibi kritik eylemlerin finansmanındaki rolünü de gözler önüne sermiştir.

2021-2022 döneminde örgüt Somali'nin güneyine doğru yayılma stratejisi benimsemiş ve Mogadişu çevresinde hücreler oluşturma-

ya başlamıştır. Bu süreçte örgüt, el-Şebab'la doğrudan çatışmaya girmekten kaçınmış ve daha çok devlet kurumlarını ve güvenlik güçlerini hedef almıştır. 2022-2023 döneminde örgüt, propaganda faaliyetlerini yoğunlaştırmış ve özellikle sosyal medya üzerinden genç nüfusa ulaşmaya çalışmıştır. Bu dönemde örgütün militan sayısı 300-500²⁸ arasında değişirken sempatizanlarının sayısı binlerle ifade edilmeye başlanmıştır.

2024 yılı itibarıyla örgüt daha karmaşık bir organizasyon yapısına evrilmiş, askerî kanadının yanı sıra medya, istihbarat ve mali işler birimlerini de güçlendirmiştir. Örgütün dokuz yıllık varlığı boyunca en dikkat çekici özelliği sürekli bir adaptasyon ve gelişim göstermesi olmuştur.

28 Giriş bölümünde de ifade edildiği üzere DEAŞ gibi ideolojik yapılanması kuvvetli olan ve kriz dönemlerinde kuruluş ve kurtuluş ideolojisi olarak benimsenen örgütler için ideoloji, yalnızca örgütün varlığını sürdüren bir unsur olmanın ötesinde bir anlam içermektedir. Bu kapsamda Irak coğrafyasında 2010 yılında tükenmenin sınırına yaklaşan el-Kaide'nin Arap Baharı ile bulmuş olduğu boşluk sonrası kısa sürede devlet benzeri bir yapılanmaya dönüşmesi DEAŞ'ın Somali'deki geleceğinin bahse konu olan eleman sayısı üzerinden okumanın yanıltıcı olduğunu ortaya koyacaktır.

DEAŞ'IN BESLENDİĞİ BİR PARADOKS: EL-ŞEBAB

Somali'deki terör örgütlerinin rekabeti bölgenin güvenlik dinamiklerini şekillendiren en önemli faktörlerden biri hâline gelmiştir. Özellikle DEAŞ ve el-Şebab arasındaki çok boyutlu mücadele sadece yerel değil bölgesel ve küresel güvenlik açısından da kritik sonuçlar doğurmaktadır. Afrika Boynuzu Güvenlik Kompleksi'nin merkezinde konumlanan Somali'de, DEAŞ'ın varlığını güçlendirme çabaları, bölgenin hâlihazırda dominant grubu el-Şebab ile olan ilişkisi önemli bir analiz noktasıdır. DEAŞ'ın bölgedeki varlığı çift yönlü bir stratejik yaklaşımla ilerlemektedir. Bir yandan el-Şebab'ın operasyonel kapasitesinden faydalanmaya çalışırken diğer yandan örgüt içindeki fikri ayrılıkları derinleştirerek kendi saflarına katılımı teşvik etmektedir.²⁹ Bu noktada DEAŞ'ın Somali'deki genişleme ve derinleşme çabaları içerisinde el-Şebab hâlihazırda DEAŞ'a nazaran bölgesel mirasın büyük paydaşı konumundadır.

Bununla birlikte el-Şebab'ın el-Kaide ile olan bağlantısı, DEAŞ için hem bir engel hem

de bir fırsat olarak değerlendirilmektedir. Bu durum özellikle iç savaş ortamlarında radikal aktörler arasında ortaya çıkan "rekabetçi köktencilik" olarak tanımlanmaktadır. DEAŞ, el-Şebab içerisindeki genç militanları hedef alarak "küresel cihat" anlayışını daha radikal bir çerçevede sunmakta ve örgüt içi çatışmaları körüklemektedir. DEAŞ, Somali'deki güç dengesini değiştirme potansiyeline sahip olmasının yanı sıra yerel halk ve militan gruplar üzerindeki etkisini arttırmak için el-Şebab'ın içindeki memnuniyetsiz unsurları harekete geçirmeye devam etmektedir. Bu rekabet sadece iki grup arasındaki çatışmayı değil bölge genelindeki radikalleşme dinamiklerini de yeniden şekillendirmektedir.

Bu rekabetin de etkisiyle Somali'deki artan siyasi istikrarsızlık ve güvenlik boşluğu, DEAŞ'ın faaliyet alanını ve kapasitesini genişletebileceği uygun bir zemin oluşturmaktadır. DEAŞ'ın özellikle Puntland bölgesinde, yerel kabile yapılarının çatışmalarından ve devlet otoritesinin zayıflığından faydalanarak alan ka-

²⁹ Thomas Bacon, Andrea C. Doctor ve James Warner, "A Global Strategy to Address the Islamic State in Africa", *International Centre for Counter-Terrorism (ICCT)*, 29 Haziran 2022.

**DEAŞ,
Somali'deki
güç dengesini
değiştirme
potansiyeline
sahip olmasının
yanı sıra
yerel halk ve
militan gruplar
üzerindeki
etkisini
arttırmak için el-
Şebab'ın içindeki
memnuniyetsiz
unsurları
harekete
geçirmeye
devam
etmektedir.**

zanmaya çalışması örgütün bölgesel dinamikleri ustaca kullanma becerisini ortaya koymaktadır. DEAŞ'ın Somali'de alan kazanma stratejisi, el-Şebab ile olan rekabetini stratejik bir avantaja dönüştürme çabası üzerine kuruludur. Örgüt, el-Şebab'ın bölgedeki uzun süreli varlığına rağmen özellikle örgütün zayıf noktalarını ve yerel halkın memnuniyetsizliklerini kullanarak etki alanını genişletmeye çalışmaktadır. DEAŞ'ın bu stratejisi üç temel boyut üzerinden şekillenmektedir; ideolojik farklılaşma, modern örgütlenme modeli ve sosyal hizmet ağı.

DEAŞ öncelikle el-Şebab'ın yerel odaklı cihat anlayışını eleştirerek küresel cihat vizyonunu bir alternatif olarak sunmaktadır. Örgüt, özellikle genç nüfusa yönelik propaganda faaliyetlerinde, el-Şebab'ın "dar görüşlü" ve "yerel" yaklaşımının aksine "küresel İslami direniş" söylemini ön plana çıkarmaktadır.³⁰ Bununla birlikte DEAŞ'ın modern örgütlenme modeli, el-Şebab'ın geleneksel hiyerarşik yapısına alternatif olarak sunulmaktadır. DEAŞ özellikle kentsel alanlarda daha esnek ve otonom hücre yapılanması ile faaliyet göstermektedir. Bu yapılanma örgüte operasyonel esneklik sağlamak ve güvenlik güçlerinin takibinden kaçınmayı kolaylaştırmaktadır.

DEAŞ'ın en etkili alan kazanma stratejilerinden biri el-Şebab kontrolündeki bölgelerde yaşayan halkın memnuniyetsizliklerini kullanmasıdır. Örgüt el-Şebab'ın uyguladığı sert vergilendirme ve katı şeriat uygulamalarına karşı daha "ılımlı" bir yönetim vadederek taban kazanmaya çalışmaktadır. DEAŞ özellikle kırsal kesimde, el-Şebab'ın baskıcı uygulamalarından bunalan klan liderlerine ekonomik imtiyazlar ve daha fazla özerklik vaat ederek avantaj sağlamaya çalışmaktadır.

Propaganda ve iletişim stratejileri açısından da belirgin bir rekabet söz konusudur. DEAŞ'ın modern teknoloji ve sosyal medya platformlarını etkin kullanımı, örgütün özellikle kentli gençler arasında taban bulmasını kolaylaştırmaktadır. DEAŞ'ın dijital propaganda teknikleri el-Şebab'ın geleneksel iletişim yöntemlerine karşı üstünlük sağlamaktadır. Aslında Somali'deki terör örgütleri arasındaki rekabetin temel nedeni; bölgenin stratejik önemi ve sunduğu fırsatlardır. Afrika Boyunu'nun jeopolitik konumu, deniz ticaret yollarına yakınlığı ve zayıf devlet kontrolü, terör örgütlerinin operasyonel kabiliyetlerini artırmalarına imkân tanımaktadır. Bu stratejik avantajlar örgütler arasındaki rekabeti şiddetlendirmekte ve çatışma dinamiklerini etkilemektedir. Özellikle finansal kaynakların kontrolü, rekabetin

30 United Nations Development Programme, "Dynamics of violent extremism in Africa: Report", United Nations Development Programme, 2023.

önemli bir boyutudur. Bu finansal rekabet, örgütlerin operasyonel kapasitelerini ve etki alanlarını doğrudan etkilemektedir.

Bir başka unsur ise uluslararası aktörlerin bölgedeki varlığı ve müdahaleleri, paradoksal bir şekilde her iki örgütün de propaganda malzemesini zenginleştirmektedir. Somali'de uluslararası aktörlerin varlığı ve müdahaleleri, terör örgütlerinin propaganda ve meşruiyet söylemlerini besleyen önemli bir faktör hâline gelmiştir. Özellikle DEAŞ ve el-Şebab, bu durumu kendi avantajlarına kullanarak taraf-tar toplama ve meşruiyet kazanma çabalarını güçlendirmektedir.

El-Şebab açısından bakıldığında özellikle AMISOM (Afrika Birliği Somali Misyonu) güçlerinin varlığı, örgütün "yabancı işgale karşı direniş" söylemini güçlendirmektedir. Örgüt, Etiyopya'nın tarihsel düşmanlığı üzerinden bir anlatı geliştirerek yerel halkın milliyetçi duygularını harekete geçirmeye çalışmaktadır. El-Şebab'ın özellikle Etiyopya birliklerinin varlığını, "Hristiyan işgali" olarak nitelendirerek dini ve milliyetçi söylemleri birleştirdiğini ortaya koymaktadır. DEAŞ ise uluslararası aktörlerin varlığını daha geniş bir ideolojik çerçevede değerlendirmektedir. Örgüt, Batılı güçlerin ve özellikle ABD'nin bölgedeki askerî varlığını "küresel haçlı seferi" söylemi üzerinden yo-

rumlamaktadır. DEAŞ bu söylemi kullanarak yerel çatışmayı küresel cihat anlatısına entegre etmeye çalışmaktadır.³¹ Özellikle dikkat çekici olan, her iki örgütün de uluslararası müdahaleleri kendi iç rekabetlerinde kullanma biçimidir. El-Şebab kendisini "yerel direniş" olarak konumlandırırken DEAŞ'ı "yabancı bir örgüt" olarak göstermeye çalışmaktadır. DEAŞ ise el-Şebab'ı "yerel sorunlara sıkışmış" ve "küresel cihat vizyonundan yoksun" bir örgüt olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası toplumun terörle mücadele stratejileri de paradoksal sonuçlar doğurmaktadır. Drone saldırıları ve özel operasyonların sivillere verdiği zararlar her iki örgütün de propaganda malzemesini zenginleştirmektedir. Bu durum, örgütlerin "sivil koruyucu" rolünü üstlenmelerine ve yerel halk nezdinde meşruiyet kazanmalarına imkân sağlamaktadır. Sonuç olarak DEAŞ ve el-Şebab arasındaki rekabet, Somali'nin karmaşık sosyopolitik yapısı içinde çok boyutlu bir mücadele olarak devam etmektedir. Bu rekabetin yönetilmesi ve etkilerinin azaltılması, yerel dinamiklerin daha iyi anlaşılmasını ve buna uygun stratejilerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Bölgesel güvenlik ve istikrar açısından bu rekabet dinamiklerinin doğru analiz edilmesi ve uygun müdahale yöntemlerinin belirlenmesi kritik önem taşımaktadır.

31 Osman Türk, "Somali'deki saha çalışmaları ve gözlemler", Kişisel gözlemler, 2023.

SONUÇ

Afrika Boynuzu liderleri, el-Şebab'la ortak mücadele için bir araya geldi.

DEAŞ'ın Afrika'daki genişleme stratejisi, örgütün adaptasyon kabiliyetini ve yerel dinamikleri kullanma becerisini açıkça ortaya koymaktadır. Ortadoğu'da yaşadığı toprak kayıplarının ardından Afrika'ya yönelen örgüt, el-Kaide'nin bıraktığı altyapı üzerine kendi yapılanmasını inşa etmiş ve kıtanın farklı bölgelerinde altı vilayet kurarak etkinlik alanını genişletmiştir. Örgütün bu başarısında bölgedeki istikrarsızlık, zayıf devlet yapıları ve sosyoekonomik sorunlar kadar yerel dinamikleri anlama ve bu dinamiklere uyum sağlama becerisi de etkili olmuştur.

Somali özelindeki yapılanması DEAŞ'ın genel Afrika stratejisinin önemli bir göstergesidir. Örgütün Puntland bölgesindeki varlığı sayısal açıdan sınırlı görünse de (100-400 militan) asıl tehdit potansiyeli, kurduğu altyapı ve geliştirdiği operasyonel kapasitede yatmaktadır. Özellikle 2015'ten bu yana bölgede kurduğu eğitim kampları ve lojistik ağlar, örgütün uzun vadeli planlamasının göstergesidir. Yerel klan bağlantıları, stratejik coğrafi konum-

lar ve uygun sosyal zemini kullanarak şartlar oluştuğunda hızla genişleyebilecek bir yapı oluşturmuştur. Bu yapılanma özellikle Yemen üzerinden gelen lojistik destek ve savaşçı akışı için kritik bir geçiş noktası olarak işlev görmektedir. Aden Körfezi'ndeki stratejik konumu sayesinde örgüt deniz yoluyla hem insan kaynağı hem de malzeme transferi gerçekleştirebilmektedir. Bu durum DEAŞ'ın Afrika'daki varlığının salt militan sayısı ile değerlendirilmeyeceğini göstermektedir. Örgüt, el-Kaide'nin aksine yerel dinamikleri daha esnek bir şekilde kullanmakta ve merkezi kontrol ile yerel özerklik arasında daha pragmatik bir denge kurmaktadır. Özellikle yerel kabile yapıları ve etnik gruplarla kurduğu stratejik ittifaklar örgütün bölgesel etkinliğini artırmaktadır. Bu strateji örgütün Afrika'da sürdürülebilir bir varlık göstermesini sağlamakta ve potansiyel genişleme alanları için zemin hazırlamaktadır. DEAŞ'ın bu yaklaşımı özellikle devlet otoritesinin zayıf olduğu bölgelerde alternatif bir yönetim ve güvenlik sağlayıcısı olarak konumlanmasına olanak tanımaktadır. Örgüt, bu

bölgelerde sosyal hizmetler ve yerel güvenlik mekanizmaları oluşturarak toplumsal desteği artırmaya çalışmaktadır.

DEAŞ'ın Afrika'daki yapılanması uluslararası toplum için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturmaya devam etmektedir. Bu tehdidin etkili şekilde bertaraf edilebilmesi için salt güvenlik odaklı ve Batı'nın tek taraflı müdahalelerine dayalı yaklaşımların ötesinde bölgenin karmaşık klan yapısını ve tarihsel çatışma dinamiklerini dikkate alan bölgesel iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi, yerel yönetim kapasitesinin artırılması ve sosyoekonomik kalkınma programlarının hayata geçirilmesi gerekmektedir. Özellikle bölge ülkeleri arasında dış güçlerin rekabet alanına

dönüşmeden yerel sahipliğe dayalı istihbarat paylaşımı ve ortak operasyonel kapasitenin geliştirilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca örgütün yerel dinamikleri kullanma becerisi göz önüne alındığında karşı bölgedeki kuraklık, yoksulluk ve altyapı eksikliği gibi yapısal sorunları da göz önünde bulunduran, toplumsal direnci arttırmayı ve radikalleşmeyi önlemeyi hedefleyen kapsamlı stratejilerin geliştirilmesi zorunluluk arz etmektedir. Bu stratejiler, özellikle gençlerin radikalleşmesini önlemeye yönelik eğitim programları ve sürdürülebilir ekonomik fırsatların yaratılmasını içermelidir. Ancak Batılı aktörlerin geçmişteki başarısız müdahale deneyimlerinden ders alarak yerel dinamiklere saygılı bir çerçevede uygulanması gerekmektedir.

www.orsam.org.tr

[orsamorgtr](https://www.facebook.com/orsamorgtr)